

Rijke veenmosveldjes in de kalkrijke duinen

Na de komst van de rivierwaterinfiltratie ontwikkelden zich in de Amsterdamse Waterleidingduinen plaatselijk veenmosveldjes. In kalkrijke duinen is dat bijzonder, en er verschenen dan ook nieuwe plantensoorten zoals koningsvaren.

JOOP MOURIK

Alle planten door elkaar op een klein stukje: in de veenmosvegetatie zie je zure veensoorten als gewoon veenmos, gewoon haarmos en ronde zonnedaauw naast de kalkrijke-duinplant dauwbraam, en duinsoorten van neutrale bodem als gewoon biggenkruid, kruipwilg en paddenrus: ze wortelen allemaal in verschillende waterlagen.

Een stukje historie

Het Groot Zwartevelde is een grote duinvlakte onder Zandvoort. Voordat de waterwinning begon was de grondwaterstand hoog. Afwatering via beeklopen was er niet. De naam Groot Zwartevelde staat sinds 17e eeuw op de kaart en doet vermoeden dat de bodem ook toen al zwart van kleur was door humus en oppervlakkige veenvorming. Door de welige begroeiing was het veld 's zomers zeer geschikt als weidegrond. Koe- en schaapherders trokken vanaf de boerderij het Paradijs bij Zandvoort en via de Pannelandeweg vanaf Vogelenzang naar het Groot Zwartevelde. Op initiatief van jonkheer Barnaart van Huis te Vogelenzang vestigde zich medio 19e eeuw een gemengd landbouwbedrijf met woning en stal. Akkertjes werden aangelegd voor de aardappelteelt. Door die teelt en door de

dalende grondwaterspiegel door de waterwinning vanaf diezelfde tijd, ontkalkte de bodem tot op grote diepte. In de 20e eeuw werd landbouw nagenoeg onmogelijk. De laatste bewoner van het Groot Zwartevelde was dan ook meer jachtopzichter dan boer. In 1942 werd het huis op last van de bezetter ontruimd en gesloopt. De veldtekens van het vroegere landgebruik zijn nog gemakkelijk te vinden: de greppels, de akkertjes en de wallen.

Verlaten landbouwgrond

Na de oorlog sloeg verruiging toe op de verlaten landbouwgrond. Dat verergerde nadat het Groot Zwartevelde in de jaren zestig onderdeel werd van het voorraadgebied voor drinkwaterproductie. De grondwaterstand steeg zo'n zes meter, tot ongeveer het oorspronkelijke peil. In laagtes ontstonden daar, net als vroeger, regenwaterlenzen bovenop. Het oppervlakkige grondwater varieerde vanaf die tijd van infiltratiewater tot kalkhoudend kwelwater en kalkloos regenwater. Aan de begroeiing was aanvankelijk nog weinig van de onderliggende watertypen te zien. Een dichte duinrietruigte bedekte vrijwel het hele veld. In schaarse 'openingen' vestigden zich evenwel bijzondere soorten zoals de varen addertong.

*Koningsvaren op het
Groot Zwartevelde 2007.*

Maaibeheer als aanzet tot herstel

Dat was de reden om maaibeheer in te zetten. In 1972 nog zeer lokaal en handmatig door vrijwilligers van de plantenwerkgroep. Later als geheel en machinaal, met als doel om de monotone grassenruigte terug te dringen en soortenrijk valleigrasland te laten ontstaan. En dat is goed gelukt. In juni zijn de verschillen van bodem- en watertypen in één oogopslag te zien aan de russen, zeggen en grassen, in vele tinten van groen tot purper, bruin en blauw. Daartussenin de klaversoorten in geel, wit en rood, stijve ogentroost en andere typische planten van vochtige duinvalleien. Op de diep gelegen, nu weer vochtige vroegere teellandjes en in andere

laagtes kwamen veenmos- en haarmosvegetaties tot ontwikkeling met struikhei, kraaihei, ronde zonnedaauw, moeraswolfsklauw en diverse varensoorten. De forse koningsvarenen waren daarvan wel het meest opvallend.

Stagnatie door herten

Na 1995 kwam de vegetatieontwikkeling onder druk te staan, eerst door een invasie van Amerikaanse vogelkers die zich jaarlijks met duizenden tegelijk in het grasland probeerde te vestigen en tegenwoordig door begrazing, tred en bemesting van grote aantallen damherten. De intensieve begrazing houdt de begroeiing overal en het hele jaar zeer kort, waardoor er voor kleine dieren weinig schuilplaatsen meer zijn. Kruiden komen nauwelijks tot bloei, waardoor het nectar- en stuifmeelaanbod zeer gering is en de vlinderstand sterk is teruggelopen. In de veenmosveldjes zijn de orchideeën, kamvaren en dubbelloof door begrazing verdwenen. In een poging om althans de meest opvallende varen te behouden, zijn de restanten van de koningsvaren recent in quarantaine gezet. Geconcludeerd moet worden dat de verdere ontwikkeling van de veenmosveldjes met bloemen, vlinders en andere insecten op de lange termijn bezien zal moeten worden en pas weer kansrijk is na drastische reductie van het aantal herten.

JOOP MOURIK IS COÖRDINATOR PLANTENWERKGROEP AWD EN REGIOCOÖRDINATOR FLORON

*Ronde zonnedaauw
in veenmos.
Alle foto's: Joop Mourik*

